

**LAULUN VOIMAA! – LAULUN ASEMA
PERUSKOULUN MUSIIKINOPETUKSESSA**

Alexi Vasko
Kandidaatintutkielma
Musiikkikasvatus
Kevät 2015
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Vasko Alekski Johannes Asser	
Työn nimi – Title Laulun voimaa! – Laulun asema peruskoulun musiikinopetuksessa	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Kevät 2015	Sivumäärä – Number of pages 32
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielmassani käsittelen laulun asemaa suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä ja sitä, millä tavoin laulamisella voi olla ihmisen vokaaliseen minäkuvaan ja millä tavoin koulussa yleinen kuorolauluperinne vaikuttaa sosiaaliseen pääomaan ja hyvinvointiin. Teen kirjallisuuskatsauksen laulua koskeviin tutkimuksiin sekä tutustun koulun laulun ja musiikin opetuksen historiaan ja keskityn siihen, millä tavalla aivan uusimmat opetussuunnitelmat käsittelevät laulua koulussa. Tulevana musiikinopettajana ja klassisen laulun ammattiopiskelijana tutkielmani aihe tukee tulevaisuuteni työnkuvaa.</p> <p>Peruskoulun musiikintuntien ohessa järjestetään usein kuorotoimintaa. Myös luokkatilanteessa yleinen toimintametodi on laulaa lauluja yhteislauluina. On siis luonnollista yhdistää koulujärjestelmä ja yhteislaulukulttuurit samaan kontekstiin. Koska yhteislaulu on koulussa niin yleistä, on opettajan hyvä tietää myös laulun ja kuorolaulun vaikutuksista.</p> <p>Laulun rooli on muuttunut ajan saatossa niin, että vielä kansakouluajana laulu toimi omana oppiaineenaan koulussa ja tästä syystä siihen panostettiin erityisesti. Kouluissa toimi erikseen laulunopettajia, kun taas tänä päivänä laulu on osana musiikin oppituntien kokonaisuutta.</p> <p>Laulun vaikutuksesta ihmiseen on tehty niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin kiitettävän paljon uutta ja myös vanhaa tutkimusta. Tuoreet tutkimukset ovat erityisesti keskittyneet kuorolaulun hyvinvointia edistäviin osa-alueisiin, joita esittelen tässä tutkielmassa. Tutkimukselle on vielä paljon kysyntää, sillä kyseessä on myös hyvin suosittu vapaa-ajan harrastus. Esimerkiksi harrastelijakuorojen ja ammattikuorojen välisistä eroavaisuuksista on vielä kovin vähän tutkimuksia.</p>	
Asiasanat – Keywords laulu, vokaalinen minäkuva, kuorolaulu, sosiaalinen pääoma, musiikkikasvatuksen historia, opetussuunnitelma	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	4
2	Laulusta voimaa	6
2.1	Kehittyvän ihmisen vokaalinen minäkuva.....	6
2.2	Kuoron vaikutus sosiaaliseen pääomaan ja hyvinvointiin.....	9
3	Laulu oppiaineena vielä kansakoulussa	14
3.1	Historian pääpiirteet.....	14
3.2	Peruskoulu saapuu 1970 -luvulla	16
4	Laulu perusopetuksessa 2004 ja 2014	21
4.1	Väistynyt opetussuunnitelma 2004	22
4.2	Uudet tuulet vuonna 2014	24
4.3	Laulu istutettu kokonaisuuteen	26
5	Pohdintaa	29
6	Lähteet.....	31

1 JOHDANTO

Mitä ajatuksia minulle tulee mieleen, kun minulta kysytään Suomen koulujärjestelmän laulunopetuksesta 1800-luvun lopulta? Näen sieluni silmin kuinka Seminaarista juuri valmistunut opettajatar polkee vimmatusti harmonia luokan nurkassa ja káskee oppilaitaan laulamaan voimallisesti kirkkovuoteen sopivaa virttä. Jos vanhempieni sukupolvelta kysyttäisiin, miten he kuvaisivat muistojaan heidän omilta koulun musiikintunneiltaan, kuvailuista voisi nousta esiin sanat: pelko, nöyryytys, häpeä. Näitä sanoja käytti Helsingin Sanomien artikkelissa haastateltu helsinkiläinen muistellessaan omia musiikin tuntejaan (Aalto 2015). Kokemukset ovat kuitenkin hyvin henkilökohtaisia ja usein negatiiviset muistot nousevat esiin ensimmäisenä, kun muistellaan vanhoja kouluajoja. On valitettavaa miten musiikin opetukseen saateen usein liittyy esimerkiksi huonot laulukokemukset, jotka osaltaan mustamaalaavat oppiaineen mainetta. Ehkä tietynlaiselle asennemuutokselle on aikaa. Todellisuus musiikin opetuksen takana on kuitenkin aivan muu kuin huonojen muistojen luominen.

Näistä historiaan jääneistä pedagogiikoista ollaan päästy pitkälle. Tämän päivän musiikki-
luokka on täynnä teknologiaa ja kiinnostavia virikkeitä. Ovatko nämä uudet tulokkaat vieneet
kaiken oppilaiden sekä opettajien huomion? Jääkö laululle enää tilaa opetuksessa? Näinä päi-
vinä olemme tottuneet katsomaan mediasta kuinka kykyjen-etsintäkilpailuissa nuoria laula-
jaksi pyrkijöitä arvostellaan kovin sanakääntein. Enää ne, jotka osaavat laulaa, saavat laulaa
julkisesti. Kynnys avata suuta muiden edessä on noussut. Kuinka koululaitos aikoo vastata
tähän haasteeseen, kun oppilaat pitävät mieluummin suunsa kiinni? Enää ei riitä opettajattaren
pedagoginen katse vaan tarvitaan muita keinoja.

Laulu on henkilökohtainen asia, se on toki selvää. Jokainen on yksilö ja jokainen toivoo saa-
vansa hyväksyntää muiden edessä. Me kaikki synnymme omien äänihuultemme kanssa ja
niiden kanssa meidän tulee tottua elämään. Ajattelemattomat sanat voivat vahingoittaa pahasti
aloittelevan laulajan itsetuntoa. Väitöskirjassaan Lindeberg (2005) tutki opettajaksi opiskele-
vien vokaalista minäkuvausta ja tulokset tukevat ajatusta, jossa lapsen vanhemmat ja opettaja
voivat myönteisellä ja negatiivisella tuella vaikuttaa lapsen vokaaliseen minäkuvaan. Tämä
todistaa sen, miten suuri merkitys kodilla ja koululla on, kun puhutaan laulusta ja vokaalisesta
minäkuvausta. Rutiini ja tottumus edistävät rohkeutta laulaa ja käyttää omaa ääntä. Jos koulus-

sa oppilaat eivät saa tarttumapintaa laulamiseen, laulu saattaa jäädä monille hyvinkin kaukaiseksi asiaksi, josta on jälkikäteen vaikea saada otetta.

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani laulun roolia suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä. Tutustun sen historiaa ja otan selvää, mikä laulun tämän hetkinen tilanne peruskoulussamme on. Musiikin opetuksen kivijalka ei ole enää entisensä. Tutustun tutkielmassani, kuinka laulaminen voi vaikuttaa laulajan itsetuntoon ja minkälaista vaikutusta yhteismusisointi kuorossa voi saada aikaan.

2 LAULUSTA VOIMAA

Laulu on monipuolinen ilmaisun muoto, jota voi harrastaa joko omassa rauhassa tai sosiaalisesti ryhmässä, kuten kuorossa. Kummassakin tapauksessa ihminen tuottaa itse kehollaan ääntä, jota muut sitten kuulevat. Laulu voidaan kokea hyvin henkilökohtaisena asiana, sillä jokaisella on oma individuaali ääni, oma ”soundi”, jota ei ole kellään muulla. Tässä vaiheessa liikutaan hyvin epävakailta alueilla, sillä niin henkilökohtainen asia kuin oma ääni on, se voi olla helposti myös muserrettavissa. Lauluun liittyy siis paljon psyykkisiä ja fyysisiä osa-alueita. Laulu voi onneksi olla myös positiivinen kanssakäymisen väline, josta esimerkiksi kuorolaulu on hyvä esimerkki. Jokainen saa osallistua omalla äänellään yhteiseen projektiin ja kaikki pyrkivät puhaltamaan yhteen hiileen. Tämä voi kohentaa laulajan *vokaalista minäkuva* ja lisätä *sosiaalista pääomaa*. Laulua voidaan käyttää myös terapiamuotona esimerkiksi musiikkipsykoterapian kautta, sillä laululla ja musiikilla yleisesti on kyky tuoda esiin psyykkisiä kokemuksia ja emootioita.

2.1 Kehittyvän ihmisen vokaalinen minäkuva

Laulaessamme instrumenttina toimii oma kehomme. Kun tuotamme ääntä, se tuntuu selkeänä fyysisenä tapahtumana meissä itsessämme. Vaikka äänen tuottaminen on täysin luonnollinen ominaisuus ihmiselle, henkisiä tai fyysisiä esteitä voi ilmaantua vastaan. Usein ihmiset vain ajattelevat, että olen huono laulamaan, mutta asiassa saattaa olla takana joitakin lukkoja, joita ei edes tule ajatelleeksi. Seuraavassa käyn läpi, millaisessa yhteydessä ihmisen minäkuva ja ihmisen ääni ovat. Tarkastelen erityisesti vokaalista- ja musiikillista minäkuva. Tuon myös esiin tutkimuksia, joissa tarkastellaan ihmisen äänen ja fyysisten osa-alueiden yhteyttä. Musiikinopettajan on hyvä tiedostaa, kuinka herkkä asia laulu voi olla nuorille oppilaille etenkin murrosiän aikaan, jolloin keho on suuressa muutosvaiheessa.

Suomalaisen temperamenttitutkimuksen uranuurtaja Liisa Keltikangas-Järvinen (2010) jakaa ihmisen minän kolmeen osaan: yksittäiseen, sosiaaliseen ja ihanneminään. Yksittäinen minä syntyy lapselle hänen ymmärtäessään, että hänen kokemuksensa, unelmansa ja ajatuksensa ovat hänen omiaan. Sosiaalinen minä muodostuu, kun ihminen huomaa kuuluvansa johonkin olemassa olevaan ryhmään tai yhteisöön. Ihminen näkee itsensä eri tavoin riippuen aina, mis-

sä ryhmässä hän on, joten ihmisellä ei ole vain yhtä sosiaalista minää. Kolmas jaotteluryhmä on ihanneminä, johon ihminen liittää kaikki haaveilemansa ominaisuudet joita ei kuitenkaan löydy hänen omasta persoonastaan. Tämä tarkoittaa, että ihminen ei yhdistä ihanneminän sisältämiä ajatuksia omaan, todelliseen minäkuvaan. Ihanneminä sisältää moraalisia ja eettisiä odotuksia, joita kohti kyseinen ihminen elämässään pyrkii. Näistä voidaan muodostaa minäkuva, joka tarkoittaa erilaisten ominaisuuksien, toimintojen ja päämäärien kokonaisuus, joiden mukaan ihminen kuvaa itseään. (Keltikangas-Järvinen 2000, 97–98.)

Mikä on siis ”minä”? Minän termin avaaminen on vaikeaa ja se on käytännössä psykologiseen käyttöön luotu käsite. Käsitteen avulla pystytään kuvaamaan ihmisen kokemusta ja selittämään hänen päätöksiään, toimiaan ja ratkaisujaan. Psykologiassa minä tarkoittaa sitä, minkä henkilö kokee ”minuna” eli ihmisen omaa kokemusta persoonana. Voidaan myös ajatella, että minä on kyky organisoida kokemukset tavalla, jolla niihin syntyy jokin mielekkyys. (Keltikangas-Järvinen 2000, 97.)

Koska ihminen on kokonaisuus, jossa kaikki, niin psyykkiset kuin fyysisestikin osa-alueet liittyvät toisiinsa, myös äänenkäytössä mielensisäiset asiat vaikuttavat lopputulokseen. Chong (2000) mainitsee tuoreimpien tutkimusten toteavan, että laulajan tasapainoinen kuva omasta äänestään (sound self-esteem) ja positiivinen minäkuva sekä ihmisten välinen vuorovaikutus korreloivat äänellisen hyvinvoinnin kanssa. Kun laulaja voi emotionaalisesti ja sosiaalisesti hyvin, hän pystyy rakentamaan omaa ääntään paremmin. Sama tilanne on nähtävissä esimerkiksi kommunikaatiossa ja sen haasteissa. Emotionaaliset ja sosiaaliset vaikeudet lisäävät kommunikaation häiriöitä. (Chong 2000, 9.)

Ihminen voi löytää itsestään niin sanotun *vokaalisen minäkuvan* asettuessaan dialogiseen suhteeseen itsenä kanssa. Vokaalinen minäkuva vastaa kysymykseen, millaisena laulajana ihminen itseään omien kokemustensa, tunteidensa, toiveidensa ja tavoitteidensa valossa pitää. Käsite on abstrakti ilmiö, joka syntyy juuri siinä ympäristössä, missä ihminen toimii ja elää. Laulu on oma kokemuksemme, yksilöllinen tilanne, joka eroaa muiden kokemuksista. (Lindeberg 2009, 234.) Vokaalinen minäkuva on aina läsnä, kun ihminen laulaa, sillä kyseiseen minäkuvaan liittyy kolme keskeistä ulottuvuutta (Lindeberg 2005, 48.) Annala (2014) tuo pro gradu -työssään esiin seuraavasti nämä kyseiset vokaalisen minäkuvan ulottuvuudet. Ihanneminäkuva sisältää ajatuksen, millainen haluaisin olla, realistinen minäkuva taas sen, millainen todellisuudessa olen ja tässä kontekstissa, millainen laulaja olen. Kolmas vokaalisen minäkuvan

ulottuvuus on toverillinen minäkuva: millaisena laulajana ajattelen muiden näkevän minut. (Annala 2014, 11.)

Laulu ja äänen tuottaminen ovat samaan aikaan sekä fyysistä että psyykkistä toimintaa. Äänenkäyttö vaatii keholta monipuolisia toimia kuten rentoutta, jotta saadaan tuotettua miellyttävä ja terve ääni. Jotta ääni muodostuu, tarvitaan resonanssia, fonetiikkaa eli ääntämystä, hengitystä ja artikulaatiota. Näiden yhteistyö vaatii sujuvaa toimintaa äänelimistöltä eli hengityselimistöltä, äänihuulilta sekä äänelimiltä. (Chong 2000, 5.) Laulu on hyvin kehollista toimintaa ja lauluharrastuksessa usein korostetaan paljon fyysisiä osa-alueita, kuten lauluasentoa, ryhtiä sekä nimenomaan rentoutta. Kehon rentous auttaa myös mielen rentouteen, joka on osaltaan edesauttaa laulajaa ilmaisemaan itseään. Chongin tutkimus (2000, 96) osoitti, että varmuus omasta kehosta lisää laulajan lauluvarmuutta.

Ihmisen kehittyessä tapahtuu kokonaisvaltaisia mullistuksia. Erityisesti nuoruusikä on muutoksen aikaa, kun ihmisen keho ja psyykinen puoli kokee uudistuksia ja kasvua. Kehollinen muutos vaikuttaa hyvin konkreettisesti äänenkäyttöön esimerkiksi äänenmurroksen kautta. Fyysiset muutokset vaikuttavat myös sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen, sillä nuori joutuu muodostamaan uuden kuvan itsestään muutoksen keskellä. Muutosta tapahtuu myös kognitiivisilla alueilla, jolloin ymmärrys ja käsitys ympäröivästä maailmasta saavat uusia ulottuvuuksia. Laulu ja ääni kulkevat tämän kaiken myllerryksen rinnalla, joten ihmisen kehityksen vaikutusta ääni-identiteetin kehitykseen ei voida vähätellä. Laulu on keskeinen itseilmaisun muoto, joka tuo esille ihmisen persoonaa. (Chong 2000, 10–11.) Chong (2000, 19) tuo esiin aikaisempia tutkimuksia, joissa on todettu se miten psyyke ja ääni vaikuttavat toinen toisiinsa ketjureaktion tapaan. Jos ihmisen psyyke on epätasapainossa se vaikuttaa ääneen ja tämä taas osaltaan vaikuttaa ihmisen psyykkeeseen.

Chong on amerikkalaisessa tutkimuksessaan (Chong 2000) tarkastellut itsetunnon ja äänenkäytön välistä yhteyttä. Tutkimukseen osallistui 26 miestä ja 59 naista, jotka eivät olleet ammattilaulajia, mutta heillä oli kokemusta laulamisesta. Tutkimuksessa käytettiin laadullisia ja määrällisiä menetelmiä ja tutkimuksessa vertailtiin itsetunnon ja lauluun liittyvien osa-alueiden suhdetta. Vertailussa olivat laulu ja puheäänien laajuus ja voimakkuus, hengitys ja säveltarkkuus, itsetunnon vaikutus oman henkilökohtaisen lauluäänien arviointiin sekä itsetunnon vaikutus laulamiseen nauttimiseen. Chong löysi yhteyden itsetunnon ja lauluäänien arvioinnin väliltä erityisesti silloin, kun se heijastui selkeästi heikompaan äänenkäyttöön.

Laulajan energiatason huomattiin kertovan myös laulajan itsetunnosta, sillä äänenkäytön todettiin heijastavan myös laulajan minäkäsitystä. Laulajan, jolla oli hyvä itsetunto, oletetaan siis pystyvän heittäytyä suoritukseensa paremmin kuin laulajan, jonka itsetunto ei ollut niin vahva. Tuloksissa kävi ilmi myös se, että äänen voimakkuus ja laajuus olivat yhteydessä laulajan itsetuntoon. (Chong 2000, 95–96.)

Koulumaailmassa tulee ottaa erityisesti huomioon kehon ja mielen muutokset, sillä ne vaikuttavat niin nuoren henkilökohtaiseen kuin sosiaaliseenkin elämään. On ymmärrettävä, että omakuvan muutos vaikuttaa ääneen ja tätä kautta myös laulamiseen. Äänenmurroksen jälkeen nuoren puhe- ja lauluääni voivat kuulostaa hyvinkin erilaisilta kuin ennen, joten uuteen äänen totumisessa voi mennä aikaa. Omasta kokemuksestani voin sanoa, että ihmiset usein vieroksuvat oman äänensä kuulemista tai käyttämistä, jos he eivät ole tottuneet siihen. Murrosiän tuomien muutosten jälkeen oma ääni voi tuntua vieraalta ja tätä kautta se tulee oppia tuntemaan uudestaan. Tämä voi olla stressaava tilanne nuorelle ja juuri musiikintunneilla tätä asiaa voidaan käydä helppojen laulujen muodossa läpi.

Bloch (1960) sanoo äänen olevan ”ihmisen sielun kaiku”, ”voice is the echo of of man’s soul”. Äänen tuottaminen puhuen tai laulaen ovat hyvin tärkeitä ihmisen kommunikaation ja itseilmaisun muotoja ja niitä voidaan tehdä joko verbaalisti tai no-verbaalisti. Chong (2000, 17) tuo esiin ajatuksen, jonka mukaan äänenkäyttö rakentuu fyysisille ja psyykkisille osaluueille, joten tätä kautta äänenkäyttö tuo hyvin esiin toimijan sisäistä maailmaa ja tilaa. Laulu onkin musiikkiterapiassa yleisesti käytetty toimintamuoto, sillä sitä kautta voidaan huomata paljon asioita liittyen ihmisen emotionaaliseen tilaan.

2.2 Kuoron vaikutus sosiaaliseen pääomaan ja hyvinvointiin

Kulttuuri ja taiteet vaikuttavat ihmiseen monella tavalla. Ne saavat ihmisen aivoissa aikaan emootioita, jotka tasapainottavat aivojen psykofyysistä säätelyjärjestelmää. Tämä psykofyysinen järjestelmä säätelee ihmismielen, aivojen ja elimistön toimintoja. Kun järjestelmä pysyy tasapainossa ihmistä ympäröivän sosiaalisen ympäristön kanssa, se saa aikaan hyvinvointia ja terveyttä. (Hyypä ja Liikkanen 2005, 50.)

Ihminen on fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Hyypä (2005) muistuttaa, että jo Aristoteleen ajoista lähtien ihmistä on pidetty yhteiskunnallisena eläimenä. Järjestöteorian mukaan ihminen muodostuu ruumiistaan, mielestään ja yhteisöstä. Kun yhteisö ja yhteisöllisyys ovat sosiaalisen pääoman keskeisiä ominaisuuksia, on yhteishenki tarpeellinen asia täydellisen ihmisyyden saavuttamiseksi. (Hyypä 2005, 19–20.)

Yhteisöllisyys, esimerkiksi kuorolaulu, on aineetonta pääomaa, *sosiaalista pääomaa*. Hyypä (2002a) sanoo termin historian olevan luonteeltaan monimutkainen. Sitä on käytetty jo vuosisadan verran hieman eri konteksteissa. Muutama kymmenvuosi sitten termin funktio vakiintui kuitenkin kuvaamaan aristotelistä ajatusta ihmisestä laumahenkisenä toimijana. Ajatus on siis melko tuore, ihmisten keskeistä yhteenkuuluvuutta ja siitä kumpuavaa pääomaa ei ole tutkittu siis vielä kauaakaan. (Hyypä 2002a, 48.)

Miten tämä aineeton pääoma voi sitten muotoutua ihmisten terveydeksi? Hyypä (2005, 19) sanoo, että tähän ei ole selkeää vastausta, mutta voidaan olettaa, että sosiaalinen ilmiö muuttuu psykologiseksi ja psykologinen toiminta aivotoiminnaksi ja tätä kautta aivotoiminta vaikuttaa meidän olemiseen ja terveyteen. Sosiaaliset tilanteet vaikuttavat siis tekemiseemme eli aivoissamme tapahtuu hormonaalisia toimintoja. Ilmiötä on tutkittu eläinmaailmassa, mutta tutkimuksissa sosiaalisten toimintojen vaikutuksesta ihmisen terveyteen ei ole vielä saatu päteviä tutkimustuloksia. Sen verran tiedetään, että mikäli ihmisen luottamus toiseen ihmiseen rikkoutuu tai yhteisöllisyys kokee kolauksen, aineenvaihdunnallinen säätelyjärjestelmä ja immuunipuolustus muuttuvat eli ihminen sairastuu. Toisten tuki, positiivisten asioiden kokeminen ja kuvittelemisen sekä luottamus parantavat ihmisen immuunivasteita. Tämä vähentää myös tulehdustauteihin sairastumista. (Hyypä 2005, 19–23.)

Me-asenteen vaikutuksia ovat Hyypän (2005) mielestä vastuussa oleminen, toivominen, uskominen, tekeminen, rakastaminen ja normien noudattaminen. Yhteiset uskomukset ja taustatiedot ovat yhteisöllisyyttä. Me-henki on usein piilevää eivätkä ryhmän yksittäiset ihmiset sitä edes tiedosta. Kun ryhmässä yhteisöllisyyttä ylläpitävä me-henki toimii, omiin joukkoihin kuulumisen tunne vahvistuu. Ryhmä toimii ja voi paremmin, mitä enemmän me-henkeä liikkuu ilmassa. (Hyypä 2005, 20, 25.) Ryhmän vetäjä, oli se sitten opettaja tai kuoronjohtaja, on osaltaan luomassa me-henkeä ryhmään. Ryhmän vetäjä voi sanella tavat joilla toimitaan ja tätä kautta hän luo ryhmän pelisäännöt. Toki tämä koko vetäjästä ja ryhmäläisistä koostuva

yksikkö voi toimia tiiminä ja saada aikaan hyvinkin tiiviin me-hengen tunteen. Paljon on siis kyse johtajan toiminnasta, kuinka me-henki saadaan luotua ryhmään.

Kuorossa laulaminen on hyvin suosittua Suomessa. On arvioitu, että Suomessa toimii lähes 3000 kuoroa. Lukuun ei ole laskettu koulujen kuoroharrastusta, joka nostaisi sitä vielä merkittävästi. (Louhivuori ja Salminen 2005). Tämä aktiivinen harrastuneisuus on peruja Pohjolassa vallinneesta laulujuhlaperinteestä, jossa kansalaiset kerääntyivät tapaamaan toisiaan musiikin innoittamana. Suuret yhteisesiintymiset lisäsivät jo aikanaan yhteenkuuluvuutta ja laulujuhlilta palattiin lähes uudesti syntyneinä. Hyyppä (2005, 69–72) toteaa, että jos musisointi ja soitto eivät ole terveydeksi, niin ainakin se on mieleniloksi.

Viime vuosina musiikkikasvatuspiireissä on puhuttu paljon kuorolaulun positiivisista vaikutuksista laulajan hyvinvoinnille ja sosiaaliselle pääomalle. Aiheesta on vielä tehty vain muutamia tutkimuksia (Louhivuori ym. 2005, 12), mutta mielenkiinto teemaa kohtaan on kuitenkin lisääntynyt.

SULASOL, Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry:n lehtiartikkelissa Jouhivuori ja Salminen (2005) avaavat kuorolaulua koskevan kyselyn tuloksia. Kyselyssä kartoitettiin kuoroon liittymisen syitä ja mitä kuoro tarjoaa laulajilleen. Pääpaino oli erityisesti sosiaalisessa pääomassa eli ihmissuhdeverkostojen ja luottamuksen rakentumisessa. Myös tunne-elämä sekä henkinen ja fyysinen terveys otettiin tutkimuskohteeksi. (Louhivuori ym. 2005, 12–14.)

Tutkimus lähinnä vahvistaa tunnettuja käsityksiä, joita kuoroelämässä jo tunnetaan, kuten esimerkiksi kuorossa pidetään tärkeänä harrastuksen tarjoamia taiteellisia elämyksiä sekä kuoroyhteisön tuottamaa tukea. Taiteellisten elämysten lisäksi kuorossa voi kokea myös elämyksiä henkisellä tasolla. Laulaessa voi kokea ympäröivän maailman unohtuvan ja tunne-elämykset saattavat voimistua. Erityisesti artikkelissa mainitaan liikutus sekä kyöneleet. Kuorolaisille tehdyn kyselyn tulosten perusteella he kokivat sisäisen rauhan tunteen lisääntyvän kuorossa. Kuoro voi näin ollen toimia hyvänä vastapainona työelämän paineille ja tätä kautta vähentää stressiä. (Louhivuori ym. 2005.)

Esittelen seuraavaksi englantilaisen tutkimuksen (Livesey, Morrison, Clift ja Camic 2012), jossa tutkittiin kuoron mahdollisia vaikutuksia kuorolaulajan hyvinvointiin. Tutkimus lähti liikkeelle oletuksesta, että ryhmässä tapahtuva taiteellinen toiminta vaikuttaisi positiivisesti

ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Lähtökohtana on, että kuoro vaikuttaisi myös ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin eli sosiaaliseen pääomaan. Tutkimuksessa selvitettiin kyselyn avulla, kokevatko kuorolaiset saavansa kuorosta henkistä ja psyykkistä hyvinvointia elämäänsä. (Livesey ym. 2012, 10.)

Journal of Public Mental Health -lehden julkaisemassa artikkelissa (Livesey ym. 2012, 20) todetaan, että sosiaaliset ja emotionaaliset hyödyt olivat keskeiset terveyttä edistävät osa-alueet. Ihmiset kokivat saavansa kuorosta positiivista vaikutusta ja tarkoitusta elämäänsä. Nämä vaikuttavat paljon ihmisen henkiseen puoleen, joka osaltaan lisää hyvinvointia. Kuoron koettiin myös vievän päivän huolet ja muut murheet pois mielestä harjoitusten ajaksi. Tämä päätelmä tukee Louhivuoren ja Salmisen (2005) tutkimusta, jossa todettiin kuoron vähentävän stressiä ja poistavan päivän painolastit kuorolaisten harteilta. Livesey ym. (2012) löysivät tästä aiheesta yhtymäkohdan flow-efektiin, jonka ihminen voi kokea tilanteessa, jossa hän keskittyy aktiivisesti johonkin haastavaan tilanteeseen. Tutkimukset osoittavat, että flow-tilaan pääseminen on yleisempää sosiaalisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi kuorossa. Flow:n aikana ajantaju voi hämärtyä ja keskittyminen fokuoitetuun tehokkaasti parhaillaan tapahtuvaan tilanteeseen. (Livesey ym. 2012, 11–21.)

Livesey ym. (2012) tutkimus osoittaa, että kuorosta voi saada sekä sosiaalisia, emotionaalisia, henkisiä että fyysisiä hyötyjä. Näitä voivat olla yhteenkuuluvuuden tunne, uudet tuttavuudet, musiikin tuomat tunnekokemukset ja terveyttä ylläpitävät harjoitukset. Flown kokeminen, jossa ihmisen tietoisuuteen saapuva informaatio on täysin tasapainossa ihmisen tavoitteiden suhteen, voi tuoda osaltaan monipuolista hyötyä. Flown tuottamaa hyötyä on vaikea kategorioida, sillä sen vaikutus jakautuu monille ihmisenä olemisen osa-alueille. Nämä kaikki voivat osaltaan vaikuttaa positiivisesti ihmisen hyvinvointiin. Tärkeä havainto oli myös se, että laulamisen vaikutukset eivät eronneet iästä, sukupuolesta, kansallisuudesta tai hyvinvoinnin tilasta huolimatta. (Livesey ym. 2012, 20–22.)

Sekä Louhivuori ym. (2005) että Livesey ym. (2012) toteavat kuoron aiheuttavan myös kielteisiä tuntemuksia kuorolaisten keskuudessa. Kuorolaiset voivat kokea laulaessa tapahtuvien virheiden tai esimerkiksi kuoronjohtajan luoman paineen aiheuttavan negatiivisia kokemuksia harjoituksissa (Louhivuori ym. 2005, 14). Livesey ym.:n (2012) tutkimustulokset tukevat Louhivuoren ja Saarisen (2005) päätelmiä sanoen, että kuorolaiset kokivat ajoittain korkeiden

odotusten ja esiintymisten luomaa painetta sekä äänen että fyysisen väsymyksen oireita harjoituksissa.

3 LAULU OPPIAINEENA VIELÄ KANSAKOULUSSA

3.1 Historian pääpiirteet

Voidaan sanoa, että Suomessa laulunopetuksen kehityshistoria alkaa jo varhain keskiaikaisista luostarikouluista. Lauluoppiaineen kehitykseen vaikutti voimakkaasti kirkon ylläpitämät koululaitokset ja niiden hengellinen oppisisältö. Laulunopetus oli tärkeä osa kirkon toimintaa, sillä se loi pohjaa jumalanpalveluksille. Opetusvastuu oli pitkälti kanttoreilla, jotka hakivat vaikutteita Euroopasta. (Kosonen 2012b, 70–72.) Myös tulevaisuuden opettajaseminaarien musiikin edelläkävijät löysivät vaikutteensa Manner-Euroopasta (Pajamo 2009, 33–37).

Vuonna 1863 perustetun Jyväskylän opettajaseminaarin aikaan Suomessa toimi autonomian ajan koulujärjestelmä, jossa laulun rooli oli edelleen uskonnollisesti painottunut, mutta mukaan tuotiin myös isänmaallishenkistä laulumateriaalia. Tärkeä tuon tämän ajan toimija oli Suomen ensimmäinen koululaulun ja musiikki kasvatuksen edistäjä, saksalaissyntyinen Heinrich Wächter (1818–1881). Hän toimi Viipurin alueen kouluissa laulunopettajan ja toimitti sekä julkaisi muun muassa ensimmäisen suomalaisen koululaulukirjan ”50 Koulu-Laulua”. Koululaulun edelläkävijänä hän ei myöskään epäröinyt tuoda kouluun maallista ohjelmistoa eli niin sanottuja huvilauluja. (Pajamo 1972, 88.)

Laulu vakiinnutti paikkansa oppiaineena vuoden 1856 koulujärjestelmässä ja sen asema vakiinnutettiin oppiaineena myös kansakouluasetukseen, joka otettiin käyttöön vuonna 1866. Jyväskylän opettajaseminaarin rehtori Uno Cygnaeus (1810–1888) piti arvossaan laulua ja kädentaitoja, joten myös kansakoulun opettajalta vaadittiin laulu- sekä soittotaitoa. Laulun asemaa Jyväskylän seminaarin alkuaikoina pitivät yllä erityisesti suomalaisen kuorolaulun kehittäjänä tunnettu Erik August Hagfors (1827–1913) sekä Suomen koululaulun isä P.J. Hannikainen (1854–1924). Seminaarien lehtorit olivat itse tuotteliaita säveltäjiä ja runoilijoita, joiden teoksia myös hyödynnettiin aktiivisesti seminaarien opetuksessa. Tätä kautta heidän sävellyksensä pääsivät aktiiviseen käyttöön kansakoulujemme musiikintunneilla. (Kosonen 2012b, 75–80.)

Nämä Jyväskylän seminaarin musiikinlehtorit ja kuten muutkin seminaarin lehtorit, kouluttivat kansakoulunopettajia, jotka myöhemmin omilla toimipaikoillaan toimivat todellisina kulttuurin lähettäjinä. Koulujen juhlaperinteet ja laulumateriaalit saivat paljon vaikutteita opettajaseminaarien käytänteistä. Muun muassa Jyväskylän seminaarin kuusijuhlaperinne siirtyi monien kansakouluopettajien kautta perinteeksi kansakouluihin ja koteihin.

(Kosonen 2012b, 84.)

Laulunopetuksen oppimateriaali sai vaikutteita ajasta. Suomalainen 1900-luvun alun uraauurtava laulunopettaja Paula af Heurlin nosti tämän asian esiin Laulunopettajain yhdistyksen kokouksessa keväällä 1911, jossa hän pohti koulun laulunopetuksen ja oppilaan toiminnan suhdetta (Kosonen 2014):

”Laulujen liittäminen muiden aineiden opetukseen tuottaa pientä virkistystä muihin oppitunteihin ja tuo laulun lähemmäksi oppilaan elämää.”

Tämä oli aikansa koulun oppiainerajoja ylittävää toimintaa. Kansakoulujen perinteiset aamu- ja iltahartaudet pitivät virsilauluperinnettä yllä (Pajamo 2009). Hengelliset laulut ja virret pysyivät mukana aina peruskouluun saakka. Laulukirjojen ohjelmiston pääteemoiksi Kosonen (2014) esittelee koti, uskonto, isänmaa. Etenkin kansakoulun laulutunneilla nämä teemat pysyivät hyvin voimakkaasti esillä. Ulkoa oppimisen kautta kansanlaulut ja maakuntalaulut jäivät pitkäksi aikaa kansamme yleisivistykseen. Luontoon sekä juhliin sopivat laulut olivat toki mukana täydentämässä koulun perinteisiä juhlallisuuksia. (Kosonen 2014.)

Vuonna 1949 Suomen lauluopettajain yhdistys listasi suosittuja yhteislauluja yhteen, joita käytettiin ajan laulunopetuksessa. Näitä olivat esimerkiksi tänä päivänäkin tutut joululaulut Toivioletkellä, Kun joulu on, isänmaalliset laulut Maamme, Suomen laulu, lippulaulu. Viimeisimmät voivat kaikuvat edelleen maamme peruskoulujen juhlasaleissa. Muita suosittuja olivat kansanlaulu Karjalan kunnalla, hengellisiin lauluihin kuuluva Pohjantähden alla sekä kaikki aikanaan laulettu maakuntalaulut. (Parviainen 1955.) Yhä tänä päivänä musiikki on osa koulun juhlaperinteitä. Koulut voivat tarjota omille oppilailleen mahdollisuuden päästä esiintymään koulun tilaisuuksiin ja osallisiksi vanhoista perinteistä.

Jyväskylän seminaarin aloittama aikakausi 1800-luvun puoliväliltä peruskoulun syntyyn on Kososen (2012b) mukaan ollut merkittävä kausi, jolloin laulun asema ja sisältö on vahvistu-

nut. Vuosisadan alusta aina 1950-luvulle saakka kansakoulun laulunopetus pysyi pitkälti hyvin saman kaltaisena. Laulunopetus oli selkeä osa kansakoulun arkea ja harmonin ääni jylläsi koulujen käytävillä. 1950-luvulla uudet tuulet puhalsivat, kun koulusoittimet rantautuivat luokkiin. Uudet laulukirjamateriaalit antoivat tervetullutta monipuolisuutta opetukseen, mutta vasta 1970-luvun peruskoulu muutti 90 vuotta kestänyttä kaavaa. Laulukirjoihin alkoi 1950-luvulla ilmestyä myös koulusoitinsovituksia. (Kosonen 2012b, 40–42.)

Taloudellisen kasvun, suurten ikäluokkien ja jälleenrakentamisen aikakausi alkoi sotien jälkeen 1950–60-luvuilla. Musiikin oppisisällöt ja oppilaiden arjen musiikkimaku eivät kohdanneet juuri ollenkaan ja opetus oli tuolloin hyvin opettajajohtoista. Oppiaineniemi oli edelleen laulu ja ulkoa oppiminen oli yleinen opetusmetodi vähäisten oppimateriaalivarastojen vuoksi. Musiikkikulttuurissa koettiin myös suurten myllerryksen aikaa, joka ei ehtinyt kuitenkaan koulumaailmaan kuin vasta peruskoulussa 70-luvulla. 1950-60-luvuilla käytetty laulumateriaali oli edelleen ambitukselta merkittävän laaja, jos sitä vertaa tämän päivän 2000-luvun kappaleisiin. Ääniala g-E2 oli hyvin tavanomainen ajan laulukirjoissa. Kosonen (2012b) uskoo, että sotavuodet jättivät opettajiin oman jälkensä. Sota-ajan laulut voidaan nähdä tietynlaisena henkisenä kuntoutuksena mahdollisista rankoista kokemuksista, mikä selittää niiden yleisyyttä. (Kosonen 2012b, 41–43.)

3.2 Peruskoulu saapuu 1970 -luvulla

Suomen koulujärjestelmä koki suuren muutoksen, kun vuonna 1970 julkaistiin ensimmäinen Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet nimellä Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö (POKM 1970). Peruskoulujärjestelmään siirtymistä oli Kososen (2012b) mukaan pedattu jo edellisillä vuosikymmenillä, ainakin musiikinopetuksen saralla. Uusi opetussuunnitelma (1970) pyrki oppilaan “vapaaseen ilmaisuun” ja aktivoimiseen. Laulu pysyi edelleen keskeisessä roolissa koulun musiikintunneilla, sillä laulua pidettiin luonnollisimpana musiikin ilmaisemismuotona. Lauluohjelmiston tuli olla vaikeustasoltaan vaihtelevaa ja opetuksessa tuli tavoitella luonnollista puhe- sekä lauluääntä. Ajankohtaisten laulujen rinnalle otettiin myös soitonopetusta, mutta vain tarvittaessa. (POKM 1970, 277–287.) Ajankuvasta kertoo hyvin seuraava lainaus: “Nuorison kiinnostus soitinmusiikkiin on meidän aikanamme huomattavasti lisääntynyt.” (POKM 1970, 278.) Päivitetty musiikin opetus sisälsi ajanhermoilla olevaa musiikkia sekä koulusoittimia. Perinteisten pianon, harmonin, viulun lisäksi koulun

instrumentaatioon luettiin Orff-soittimia sekä nokkahuilu. Koulun kerhot, kuten kuorot ja orkesterit, mahdollistivat ja monipuolistivat musiikin harrastusta. (POKM 1970, 286-287.) Opetussuunnitelma (1970) on laajuudeltaan suurin verrattuna tulevien vuosien opetussuunnitelmiin ja se tarjoaa yksityiskohtaisinta informaatiota. Mielenkiintoista tähän päivään verrattuna on se, että kuinka yksityiskohtaisesti 1970 julkaistu opetussuunnitelmakomitean mietintö oli. Mietintö sisältää runsasta kuvailua ja paljon toimintaohjeita kuunteluharjoitusmerkkeineen. Informatiivinen paketti on varmuudella antanut hyvät lähtökohdat uudistuneelle koululaitosjärjestelmälle. Tältä pohjalta on hyvä aloittaa uudistettu suomalainen koulu. Laulun rooli on huomattava. Mietintö (1970) sisältää erikseen esimerkiksi äänenmuodostukselle suunnatun alaluvun, jossa oppilaille vaaditaan esimerkillistä äänenmuodostusmallia. Tämän pystyi antamaan joko luokan musiikinopettaja tai mahdollisesti oppilas, jolla on ”vapaa ja kaunis” äänenmuodostus. Tekstiä lukiessa silmiin erityisesti ponnahtavat sanat: ”alukkeet”, ”resonanssi” ja ”ääntämys”. Näihinkin osa-alueisiin on kiinnitettävä huomiota jatkuvasti (POKM 1970, 280). Tämän kaltaiset yksityiskohdat ovat pudonneet opetussuunnitelmien matkasta vuosien varrella. Tuntuu, kuin opetuksen resurssit ja painopisteet olisivat kallistuneet yhä laajemmalle ja pieniin yksityiskohtiin keskittymiseen ei ole enää varaa pistää aikaa.

Eräs tärkeä tekijä otetaan Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöissä (1970) mielestäni hyvin esiin. Opetussuunnitelmassa puhutaan estojen ja jännitystilojen vapauttamisesta. Musiikkitunneille halutaan siis luoda miellyttävä vapaan ilmaisun tunnelma ja varmuus siitä, että esimerkiksi lauluohjelmisto on kaikille sopivaa laulettavaa. (POKM 1970, 277). Se mitä todellisuus on näillä tunteilla ollut, on kokonaan toinen asia, mutta komitean mietinnössä tähän ainakin opettajia kannustetaan.

Peruskoulun musiikin opetussuunnitelman perusteet vuodelta 1985 alkaa mahtipontiseen tapaan kuvaamalla opetuksen tavoitteita seuraavaksi: “...tehtävänä on oppilaan koko persoonallisuuden kehittäminen antamalla hänelle esteettisiä kokemuksia ja valmiuksia musiikin kulttuuriperinnön omaksumiseen.”. Musiikin opetussuunnitelma (1985) on laaja ja monipuolinen kokoelma, joka kertoo yksityiskohtaisesti, mitä koulun musiikintunneilla tulisi käydä läpi, mutta kuitenkin riisutumpi kuin edeltäjänsä vuoden 1970 opetussuunnitelma. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (1985) pyritään selkeästi aktivoimaan oppilaita kokemaan ja tuntemaan musiikkia laajasti. Ala-asteen opetusta jäsenellään musiikin peruselementtien kautta: dynamiikka, sointiväri, rytmi ja tempo, melodia, harmonia sekä muoto. Opetussuunnitelmassa (1985) käydään vaihe vaiheelta läpi, mitä näiden aiheiden osalta tulee oppia. Lau-

lunopetuksen sisältö on integroitu musiikin peruselementteihin kuten esimerkiksi harmoniaan. Yläasteella jatketaan ala-asteen oppeja laajentaen ja syventäen ja musiikin maailmankuva monipuolistuu.

Laulun osalta seitsemännelle luokalle on tarjottu ääneen tutustumista. Tunneilla keskitytään äänenkäytön osalta oppilaan ikäkauden kannalta keskeisiin kysymyksiin. Laulumateriaali on laaja ja ajankohtaista. Mukaan on tullut voimakkaammin populaarimusiikin genret sekä maailmanmusiikki. (POPS 1985, 191–197.) Opetussuunnitelmassa on siis otettu kantaa nuorten puberteetti-ikänsä mukanaan tuomiin muutoksiin, jotka vaikuttavat oppilaan laulukykyyn. Tällaisia ovat esimerkiksi äänenmurros ja kehon muut fyysiset muutokset. Vuoden 1985 opetussuunnitelman Peruskoulun lisäopetuksessa luetellaan painotetun opetuksen tavoitteet. Painotettua opetusta käytetään esimerkiksi peruskoulun musiikkiluokilla. Jyväskylän peruskoulun yleisopetuksen opetussuunnitelman musiikin lisäopetus (1987) listaa myönteisten asenteiden kehittämisen, musiikin tuntemuksen lisäämisen ja musiikkiin ammatillisesti suuntautuneiden oppilaiden erityistarpeiden tukemisen tavoitteikseen. Käytännössä musiikkiluokkien on pidettävä yllä ja mahdollistava oppilaiden erityistarpeet esimerkiksi laulamisen ja kuoroharrastuksen osalta. (JKL lisäopetus 1987.) Tämä pätee myös kansallisesti musiikkiluokkien opetuksessa, joka osaltaan on jatkamassa vahvaa pohjoisten maiden luomaa yhteis- ja kuorolauluperinnettä. Musiikkiluokat antavat yhä tänäkin päivänä runsaat eväät tuleville musiikin harrastajille sekä ammattiin tähtääville oppilaille. Kuoromusiikki tuodaan tutuksi ja laulamaan pääsee oppiaineesta riippumatta. Tämä usein on luontevaa musiikkiluokilla, sillä opettaja ja oppilaat ovat motivoituneita käyttämään musiikkia myös muissa kuin musiikin oppiaineessa etenkin alaluokilla. Viime vuosina suomalaiset musiikkiluokat ovat pystyneet näyttämään kunniaa niin kansallisella tasolla kuin kansainvälisestikin. Hyvänä esimerkkinä toimii jyväskyläläinen lapsi- ja nuorisokuoro *Vox Aurea (kultainen ääni)*, joka muutoinkin menestyksekkään historiansa lisäksi menestyi voitokkaasti kansainvälisissä Golden Gate -kuorolaulukilpailuissa vuonna 2015 Yhdysvaltain San Franciscossa.

1994 vuoden Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet koostuu musiikinopetuksen tehtävien ja tavoitteiden määrittelemisestä, opiskelun luonteen ja lähtökohtien avaamisesta sekä päättöarvion kriteereistä. (POPS 1994, 97–102.) Opetussuunnitelma (POPS 1994) määrittelee koulun musiikinopetuksen keskeiseksi tehtäväksi tunne-elämän ja luovuuden kehittämisen. Myönteisten kokemusten ja elämysten kautta oppilaalle syntyy positiivinen asenne ja rakkaus musiikkia kohtaan. Opetussuunnitelma (1994) kannustaa vuorovaikutukseen ja yhteistoimin-

taan. Tätä kautta avoin vuorovaikutus syntyy ja turvallisuuden tunne lisääntyy. Ala-asteen opit haetaan leikinomaisen kokemuksen kautta, kun taas yläasteella edellisiä oppeja perinteisesti syvennetään. (POPS 1994, 97–98.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelmassa laulua lähestytään laulun tuoman ilon ja positiivisten kokemusten kautta. Laulun lisäksi oppilaita ohjataan terveellisen äänen käyttöön. Keskeisiksi opiskelun toimintatavoiksi luetellaan ilmaisu ja keksintä, joita sovelletaan lauluun, musisointiin sekä musiikkiliikuntaan. Kuuntelemisen taito on nostettu tärkeäksi osa-alueeksi, joka luo pohjan musiikinopetukselle. Opetus on jaettu kuitenkin kolmeen eri teemaan: musisointiin, musiikin kuunteluun ja musiikin tuntemukseen. Arviointikriteerit jäsennellään myös näiden teemojen mukaisesti. Kriteereissä painotetaan, että arviointia ei saa tehdä oppilaan musikaalisuuden mukaan vaan arvioinnin tulee keskittyä osallistumiseen ja oppilaan aktiivisuuteen koulussa. Arvioinnissa on otettava huomioon monipuolisesti oppilaan työskentely, itsearviointi sekä koulutehtävät. Sekä vuoden 1985 että 1994 ottavat kantaa nuoruusiän fyysisiin muutoksiin. Laulun osalta vuoden 1994 arviointikriteereissä sanotaan äänenmurroksesta seuraavaa:

”Arviointi on jatkuva prosessi kuten oppiminenkin. Oppilasarvioinnissa otetaan huomioon myös se, että oppilaalla voi olla erityisiä syitä siihen, ettei hän yllä tiettyihin kriteereihin. Esimerkiksi äänenmurrokseen liittyvät seikat voivat olla tällaisia.” (POPS 1994, 100–101.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelma antaa tarkat ohjeet päättöarvioinnin kriteereille, joissa esitellään arvosanan *hyvä* (8) kriteerit. Laulun osalta *hyvän* arvosanan saa, jos ”pystyy osallistumaan yhteislauluun”. Laulun ei tarvitse olla puhdasta, mutta melodian ja rytmin tulee olla pitkälti oikein. Parempi arvosana vaatii tarkempaa sävelpuhtautta sekä ilmaisuja. Oppilaalla tulee olla kuitenkin *kokemusta* pelkän yksinäisen laulun lisäksi myös moniäänisyydestä. (POPS 1994, 100–101.) Sama käytäntö jatkuu myös Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa 2004 ja 2014.

Vuoden 1970 opetussuunnitelma on laajuutensa ja yksityiskohtaisuutensa takia opettajalle varsinainen runsaudensarvi. Toisaalta se on myös hyvin rajaava pohja, jolle oppilaitosten tuli tehdä omat koulukohtaiset opetussuunnitelmansa. Tuntuu, että opetuksen sisältö on jo täysin laadittu ennen kuin opettaja pystyy aloittamaan suunnittelutyönsä. Myös vuoden 1985 opetussuunnitelma on laaja, mutta vuosi vuodelta on nähtävissä kuinka opetussuunnitelmat pyrkivät vähentämään yksityiskohtaisia kriteerejä. Ajan mittaan niiden tehtäväksi on muodostunut antaa vain perusohjenuorat, joiden kautta voidaan tehdä vapaammin koulukohtaiset opetussuun-

nitelmat. Myös tuntijako voi vaikuttaa opetussuunnitelmien laatimiseen. Jos tuntien määrää vähennetään, on vaikea uskoa, että ainakaan opetuksen sisältöä laajennettaisiin paljoakaan tai ohjeita yksityiskohtaistettaisiin. Vuoden 1994 opetussuunnitelma vaikuttaa paljon laveammalta kuin vuoden 1985 opetussuunnitelma. Tuorein perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) on jo muuttanut koko opetussuunnitelman ideologian, sillä vuoden 2014 opetussuunnitelma vaihtaa näkökulmakseen opintojen sisällön kuvaamisen sijasta opintojen luonteen kuvaamisen.

Pääpiirteittäin sisältö kaikissa opetussuunnitelmissa on pysynyt melko samana kaikki vuodet, mutta yksityiskohtaisesti tavoitteet ja sisällöt ilmaistaan eri tavalla. Tuoreimmissa opetussuunnitelmissa toki on otettu huomioon muuttuva maailma esimerkiksi teknologian suhteen. Ajan harjalla on hyvä pysyä myös musiikin luokassa. Usein musiikissa opettajat ovat tottuneet teknologian käyttöön, tai ainakin se olisi hyvin suotavaa nykyisin, jolloin musiikkiluokasta löytyy yhä enemmän teknologiaa ja laitteita. Monipuolinen oppimisympäristö voi toimia positiivisena virikkeenä oppilaille ja opettajan on hyvä tarjota vaihtoehtoisia opetusmetodeja oppilailleen.

4 LAULU PERUSOPETUKSESSA 2004 JA 2014

Käyn tässä luvussa läpi kaksi viimeisintä Perusopetuksen opetussuunnitelmaa, 2004 sekä 2014 ja avaan kummankin laulunopetukseen liittyviä tavoitteita. Mihin opetussuunnitelmat nojaavat, miten ne mahdollisesti eroavat toisistaan? Teen yleiskatsauksen uuden, vuoden 2014 opetussuunnitelman näkökulmiin. Otan kummassakin opetussuunnitelmassa huomioon sekä alakoulun (vuosiluokat 1–6) että yläkoulun (vuosiluokat 7–9) tavoitteet ja sisällön.

Musiikin ja sen mukana taito- ja taideaineiden asemasta on viime vuosikymmenten aikana puhuttu julkisuudessa paljon. Vuoden 2004 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden jälkimainingeissa Hyypä ja Liikkanen (2005) suosittelevat, että kouluissa taide- ja kulttuuriaineille annettaisiin yhtäläinen painoarvo kuin tietoaineille, sillä kummatkin kuuluvan kansan kokonaiskulttuuriin sekä perus kansalaistaitojen opettelemiseen. Kymmenen vuotta myöhemmin aiheesta puhutaan edelleen. Opettaja-lehdessä (Nissilä 2015, 22) mainitaan, miten tieto- ja taidonalarajat ylittävä osaaminen edesauttaa ihmisenä kasvamista, opiskelua, työnte-koa sekä kansalaisena toimimista. Hyypä ja Liikkanen (2005) kokevat, että taiteen avulla 13–16-vuotiaat nuoret voisivat päästä paremmin selville omasta persoonastaan nuoruusiän myllerryksen keskellä. Nuoruus on myrskykautta, joka vaikuttaa myös tulevaisuuden ratkaisuihin. Tämän hetken koulujärjestelmä kannustaa tiedon pänttämiseen, joka suuntaa ajatukset ammatinvalintaan. Tutkitusti taideaineiden positiiviset vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin aikuisiällä. (Hyypä ym. 2005, 173.)

Koulun tehtävä on mielestäni ylläpitää ja opettaa yleissivistystä, johon sisältyy samalla yleisivistys taito- ja taideaineista. Näin koulu pystyy tuomaan monipuolisesti opetukseen myös kulttuuriopetusta, sillä musiikki, taide ja sitä kautta historia opettavat meille hyvin paljon siitä keitä me olemme ja mistä me olemme tulleet. Toisin sanoen kulttuuri-identiteetti vahvistuu. Ja jotta kaikkia opetussuunnitelmien vaatimia asioita pystyttäisiin toteuttamaan koulujärjestelmässämme, musiikille, kuin myös muillekin taito- ja taideaineille on suotava tarpeelliset tuntimäärät. Pelkkien soitinten tunnistamisten lisäksi tunneilla on päästävä myös hieman sinne pinnan alle, mistä musiikissa on todellisuudessa kysymys. Emootiot, tavat, kulttuurit, ilmaisu, näitä peruskoulun opetussuunnitelmatkin ovat viime vuosikymmeninä toivoneet meidän tulevaisuuden musiikin opettajien käyvän tunneilla läpi.

Peruskoulun musiikin opetussuunnitelmista löytyy yhtäläinen ajatus siitä, että musiikinopetuksen tehtävä on rohkaista oppilaita musiikilliseen toimintaa ja kulttuurilliseen osallisuuteen sekä löytämään musiikin alalta kiinnostuksen kohteita. Opetus rohkaisee tutustumaan musiikin eri merkityksiin ja kulttuurillisiin eroihin. Tunneilta saadut musiikin välineet mahdollistavat elinikäiseen harrastamiseen, mutta myös myönteisillä kokemuksilla ja oppimisen ilolla on tärkeä tehtävä tässä tavoitteessa. Toiminnallinen musiikinopetus ja esteettiset kokemukset edistävät oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja persoonallisuuden kehitystä. (POPS 1985, 1994, 2004 ja 2014.)

Laulun asema on pysynyt instrumenttiopetuksen rinnalla näihin päiviin saakka. Kuitenkin niin kuin edellä on mainittu, musiikintunneilla laulamisen rooli on vähentynyt kansakouluajoista merkittävästi. Vielä vuoden 1970 opetussuunnitelmassa mainitaan miten, laulaminen on luonnollisin musiikin ilmaisemiskeino ja äänenmuodostus kuului tuntien työtapoihin. Uusimpaan opetussuunnitelmaan (2014) on kirjattu tavoitteeksi, että oppilas oppisi käyttämään luonnollista laulu- sekä puheääntä. Idea pysyy periaatteessa saman, tunneilla lauletaan ja laulu pysyy musiikin tuottamisen välineenä, mutta laulun rooli on huomattavasti pienentynyt ainakin, mitä opetussuunnitelmiin on katsomista. Vaatimukset laskevat, sillä oppilaan on sisäistettävä myös paljon muuta musiikin saralta. Niin kuin edellisessä luvussa mainittiin, instrumenttiopetus ja koulusoittimet yleistyivät peruskoulun perustamisen tienoilla 1970-luvulla. Opetussuunnitelmissa 1970, 1985, 1994, 2004 ja 2014 opetuksen tavoitteissa on luonnollisesti instrumenttitaivoitteita, sillä koulussa opetuksen tehtävä on antaa monipuoliset eväät musiikin harrastamiseen. Myös kuuntelukokemukset nostetaan tärkeää asemaan koulun musiikintunneilla (POPS 1994, 100). Mikään ei estä kuitenkaan toteuttamasta esimerkiksi musiikin peruselementtien opiskelua laulun keinoin. Monipuolisuus on kuitenkin hyve tässäkin asiassa.

4.1 Väistyvä opetussuunnitelma 2004

Perusopetuksen musiikin opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2004 koostuu yksinkertaisista osioista. Ensin esitellään opetuksen tehtävät ja lähtökohdat, jonka jälkeen vuosiluokittain 1–4 ja 5–9 kerrotaan tavoitteista ja sisällöstä. Kummankin luokkakokonaisuuden lopussa on esitelty oppilaan *hyvän* osaamisen kuvaus.

Opetussuunnitelma (POPS 2004) lähtee alakoulun musiikinopetuksessa liikkeelle totuttuun tapaan leikinomaisesta toiminnasta sekä ilmaisuun rohkaisevista opetustavoitteista. Laulussa pyritään luonnolliseen äänenkäyttöön, jota voidaan esimerkiksi harjoittaa laululeikkien, loru-
jen tai musiikkiliikunnan kautta. Moniäänistä laulua olisi tarkoitus ottaa lauluohjelmistoon alakoulussa, jota voi jatkaa ja viedä eteenpäin ylemmillä luokilla yläkoulussa. Laulumateriaalin tulisi olla suomalaista ja ulkomaista laulumusiikkia eri aikakausilta sisältäen erilaisia tyyli-
lajeja. (POPS 2004, 232–233.) Yleisesti vuoden 2004 opetussuunnitelma antaa hyvät yleisohjeet mitä musiikin tunneilla 1–4 vuosiluokkien opetukselta vaaditaan. Opettajalle annetaan selkeitä tavoitteita ja sisältöjä, jotka toki ovat pysyneet melko samana edellisiin opetussuunnitelmiin verrattuina. Kiitosta tulee käytännön esimerkeistä, joiden avulla aloitteleva musiikin opettaja voi päästä hyvään alkuun. Muutosta on tapahtunut sitten edellisen vuoden 1985 niukuudesta tunnetun opetussuunnitelman jälkeen.

4. luokan päätyttyä laulun arvioinnissa hyvän osaamisen vaatimukset ovat, että oppilas kykenee osallistumaan yhteislauluihin musisoivan ryhmän jäsenenä ja että oppilas hallitsisi lauluohjelmistosta joitain kappaleita ulkoa. (POPS 2004, 233.) Tämä vaatimus on ollut musiikin laulunopetuksessa mukana jo vuosisatoja. Ulkoa opettelussa oppilas vapautetaan nuottikuvas-
ta jolloin päästään keskittymään itsensä ilmaisuun. Musiikin ilmaisun kehittäminen on listattu koulun musiikinopetuksen tavoitteisiin vuoden 2004 opetussuunnitelmaan, joten ulkoa opettelulle on luonnolliset perusteet (POPS 2004, 232).

Yläkoulussa pyritään vahvistamaan aiempia musiikin oppeja musisoinnin, musiikin tyylien sekä lajien tunnistamisen osalta. Laulun rinnalla mainitaan laulu-ilmaisu, jota toteutetaan erilaisten harjoitteiden muodossa. Oppilasta kehoitetaan kriittiseen sekä luovaan ajatteluun. Oppilasta haastetaan tutustumaan musiikkiin myös improvisaation kautta laulaen, soittaen tai muita mahdollisia ilmaisumuotoja käyttäen. Mukaan on nostettu myös teknologia, joka on 2000-luvulla tullut yhä yleisemmäksi työvälineeksi luokkaympäristössä.

Opetussuunnitelma ei vaadi paljon laulun osalta, jotta oppilas voisi saada päättötodistuksessa *hyvän* (8) arvosanan. Kriteereissä mainitaan, että oppilaan olisi osallistuttava yhteislauluun ja pysyttävä melodialinjan mukana. (POPS 2004, 233–234.) Toisaalta tämä on hyvin realistinen vaatimus, sillä käydessäni koulua kyseisen opetussuunnitelman voimassaoloaikana tunneilla lauloivat ne nuoret, jotka kokivat osaavansa laulaa, muut availivat suutaan ja opettajalle oli varmasti haaste huomata, millaiset laululahjat kyseisellä oppilaalla oli. Laulamisen kult-

tuurissa oli siis tapahtunut jo muutos siitä, että kaikki osallistuisivat ”pakonomaisesti” mukaan yhteislauluun. Suuria ei siis vaadittu. Mikäli oppilas ei pistänyt vastaan, vaan osallistui omalla tasollaan yhteislauluihin, niin paljon oli jo saatu aikaan. Oppilas pääsi osallistumaan hyvin tärkeään prosessiin, hän sai osallistua yhteiseen tekemiseen, yhteismusisoimiseen. Yhteislaulun voimasta puhuttiin jo tutkielman toisessa luvussa ja erityisesti siitä miten siitä voi saada *sosiaalista pääomaa*. Tämä taas osaltaan lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja voi jopa parantaa luokan yhteishenkeä. Kyse on vain siitä, millä keinoilla opettaja saisi kaikki mukaan.

Uutta vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on se, että se on lainsäädännöllisesti sitova. Kuntien on luonnollisesti sitouduttava opetushallituksen johtokunnan hyväksymään opetussuunnitelmaan ja noudatettava sitä määritellessään omaa opetussuunnitelmaansa. Koulun vastuu ja velvollisuus on siis täyttää opetussuunnitelman perusteiden luomat opetuksen tavoitteet ja sisällöt. (POPS 2004, 6.)

4.2 Uudet tuulet vuonna 2014

Tutustun tässä luvussa vuoden 2014 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (POPS 2014) ja siihen, mitä uusia näkökulmia se antaa musiikista ja oppimisesta verrattuna vuoden 2004 opetussuunnitelmaan. Opettaja-lehden artikkeli tammikuussa 2015 (Nissilä 2015) avaa uutta, juuri valmistunutta opetussuunnitelmaa 2014 ja nostaa esiin sen uudet ulottuvuudet aiempaan opetussuunnitelmaan (2004) verrattuna.

Nissilän artikkelissa (2015, 22–23) tuore opetussuunnitelma ottaa näkökulmakseen kysymyksen: miten, kun edellinen opetussuunnitelma 2004 kysyi: mitä. Tämä on hyvin kuvaava kielikuva siitä, mitä uusi opetussuunnitelma uudistus tarjoaa kouluille. Uutta on oppimiskäsitys, jossa korostetaan oppilaan aktiivisen toimijan roolia sekä oppimista vuorovaikutuksena. Yksilölliset tarpeet otetaan opetuksen arvoperustassa entistä enemmän esille, mutta OAJ:n erityisasiantuntija Jaakko Salon mukaan:

”Yksilöllisyys ei sulje pois vuorovaikutusta, vaan oppiminen voi ja se pitääkin olla usean oppilaan yhteinen projekti” (Nissilä, 2015, 23).

Opetussuunnitelmauudistuksessa perusteiden tulokulma on laaja-alaisessa osaaminen, jota vaaditaan kaikissa oppiaineissa ja kaikilla vuosiluokilla. Tavoitteena on tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostama kokonaisuus. Tätä lähdetään hakemaan oppiaineko-

konaisuudet ylittävällä ilmiölähtöisyydellä, jonka Salo usko lisäävän opettajien yhteistyötä. Arvopohjaksi on otettu oppilaskeskeisyys eli korostetaan oppilaan ainutlaatuisuutta ja oikeutta tasa-arvoon. Myös oppimiskäsitteet ovat uudistuneet edellisestä. (Nissilä 2015, 22–23.) Opetussuunnitelmassa (2014) puhutaan paljon oppimisen ilosta sekä motivaatiosta, jotka ovat hyvän oppimisen peruselementtejä. Laaja-alainen osaaminen ja oppiaineita yhdistävät tavoitteet luovat laajempaa pelikenttää, etenkin musiikinopettajalle. Aineiden yhdistäminen toki vie opettajien kentiä lähemmäs toisiaan ja risteyskohdilta tuskin vältytään, mutta juuri niiden yhtymäkohtien avulla oppilaat saavat laajempaa näkemystä kokonaisuudesta. Esimerkkinä historiaopinnot: Samoja aikakausia käydään sekä musiikissa, äidinkielessä, kuvataiteessa sekä historiassa. Vain oppiaineiden nimet muuttuvat. Tässä on esimerkiksi yksi hyvin mehukas osa-alue, josta saataisiin hyvin rikas kokonaisuus. Myös ilmaisuun liittyviä kokonaisuuksia saisi muodostettua hyvin monen oppiaineen välille. Opettajat saisivat sopivalla tavalla sekoitettua perinteistä opetusmetodiaan liittämällä siihen myös muiden tuomia näkemyksiä. Myös oppilaiden aktivointi tuo opetukseen uutta näkökulmaa, opettaja ei vain kaada tietoa oppilaiden päähän, vaan he voivat etsiä tietoa itsenäisesti ja oma-aloitteisesti.

Opetukseen on suuressa määrin tuotu lisää tieto- ja viestintäteknologiaa, jonka merkitys on tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa suuri. Tämä on osa laaja-alaista osaamistavoitetta, jossa pyritään ihmisenä kasvamiseen sekä olemaan paremmin osana kansalaisena toimimista. (Nissilä 2015, 22–23.) Niin uudessa (2014) kuten vanhassakin (2004) opetussuunnitelmassa tämä asia on otettu esiin työtapoihin liittyvissä tavoitteissa. Niin kuin aiemminkin olen todennut, teknologia on lisääntynyt vuosi vuodelta ja on tällä hetkellä yksi tärkeimmistä oppimistyöta-voista koululaitoksissamme. Kunnat sijoittavat rahaa pad-laitteisiin yhä enemmän, joten opettajien on syytä ottaa nämä laitteet käyttöön ja tutustua niiden monipuolisiin käyttömahdollisuuksiin. Opettajien koulutuksessa teknologia on otettu vastaan hyvin ja sitä on ryhdytty tutkimaan yhä aktiivisemmin. Opettajankoulutuksessa teknologiaan tutustuminen on mielestäni pakollista, sillä siltä ei voi vältyä työkentällä. Musiikin tunneilla vahvistimet ja PA-laitteet ovat jo tuttuja monille, mutta teknologia mahdollistaa myös uudenlaisia oppimiskokemuksia. Applikaatiot mahdollistavat helposti ja yksinkertaisin tavoin esimerkiksi musiikin säveltämisen ja improvisaation. On tärkeää, että opettajat ovat päivittäneet tietotaitojaan teknologian suhteen, jotta koulu ei jäisi arkielämän jalkoihin teknologian suhteen. Koulun on syytä päästä lähelle oppilaiden arkea, jossa he ovat tottuneet käyttämään esimerkiksi älypuhelimiaan ja sosiaalista mediaa. Myös koululla on vastuu kouluttaa oppilaita vastuulliseen käyttäytymiseen teknologian kanssa.

4.3 Laulu istutettu kokonaisuuteen

Tuorein Peruskoulun opetussuunnitelma on hyväksytty vuonna 2014 ja sen määrittelemät musiikin tehtävät jatkavat aiempien opetussuunnitelmien viitoittamaa tietä. Otetaan huomioon oppilaiden omat intressit, yhteistyötaitojen kehittäminen oppilaiden kuin oppiaineiden välillä ja elin-ikäisen harrastamisen tavoite. (POPS 2014, 141.) Ylemmille vuosikursseille noustessa tietoja laajennetaan ja musiikillisia toiminta- ja tuottamismahdollisuuksia lisätään. Luovaan ja esteettiseen ajatteluun kannustetaan. (POPS 2014, 263.)

1–2 vuosiluokkien musiikin tunneilla on pyrittävä kannustamaan oppilaita oma-aloitteiseen, oppilaasta itsestään lähtevään asioiden tutkiskeluun ja oppimisen iloon. Musiikki on paikka, jossa oppilas voi käyttää mielikuvitustaan ja sitä kautta päästä ilmaisemaan itseään monipuolisesti. Alakoulun alaluokilla opetukseen olisi hyvä yhdistää myös muita taideaineita rikastuttamaan tietojen ja taitojen oppimista. Lauluja ja loruja valikoidaan siten, että ne soveltuvat ryhmälle ja istuvat myös koulun toimintakulttuuriin. Oppilaiden ikäkausi ja kulttuuritaustat vaikuttavat myös musiikin tuntien ohjelmistovalintoihin. (POPS 2014, 141–142.)

Ohjelmiston suhteen musiikkitunnit seuraavat alempien luokkien linjaa. Mukaan tulee muun muassa lastenmusiikki, taidemusiikki ja kansanmusiikki. Myös oppilaiden omat tuotokset otetaan mukaan musiikin tunneille. (POPS 2014, 264.) Uudessa opetussuunnitelmassa (2014) nostetaan suureen roolin oppilaiden oman musikaalisuuden herättely. Tunneilla sävelletään teoksia ja esitetään niitä (POPS 2014, 264). Opetuksessa pyritään laaja-alaiseen oppimiseen eli taitoja ja tietoa sekä arvoja ja asenteita pyritään kehittämään. Jotta oppilaat pystyisivät toimimaan luovasti ja luomaan ylipäättään omaa ohjelmistoaan, tunneilla tulisi vallita sopuisa tunnelma ja tunne siitä, että muut eivät arvostele toistensa töitä, vaan jokaisen näkemykselle olisi tilaa. Sävellykseen voitaisiin suhtautua vaikka leikkinä. Uusimmissa musiikin teko -sovelluksissa juuri tämän kaltaista leikinomaista säveltämistä on osattu soveltaa hyvin. Laulun suhteen samat lainalaisuudet toistuvat myös. Tunneilta olisi hyvä jäädä käteen ajatus siitä, että jokainen voi laulaa eikä kenenkään tarvitse epäröidä päästää ääntä. Opettajan on siis hyvä pitää balanssi sen suhteen, millä pieteetillä hän suhtautuu lauluteknisiin asioihin ja milloin annetaan ”mennä vaan”. Etenkin alakoulussa leikkiin pohjautuva laulu usein automaattisesti mahdollistaa luonnollisen äänenmuodostuksen, kun oppilaat keskittyvät enemmän leikkiin ja laulu tulee vain sen mukana. Liika keskittyneisyys suoritukseen usein saa kehon jumiutumaan, joka taas vaikuttaa laulun lopputulokseen ehkäpä jopa negatiivisesti.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) vuosiluokille 7–9 kehoitetaan, että musiikinopetuksessa tulisi pyrkiä monipuolisuuteen ja toiminnallisuuteen. Yhteismusisointi on nostettu keskeiseksi osa-alueeksi, jonka kautta lähestytään myös laulua sekä äänenkäyttöä. Laulua olisi tarkoitus toteuttaa pitkälti joko yhtyesoitossa tai lauluryhmässä. (POPS 2014, 488–489.)

Yläkoulun opetussuunnitelmassa (2014) suositellaan ottamaan huomioon oppilaiden henkilökohtaiset musiikkimieltymykset, joten on luontevaa, että opetuksessa toteutetaan paljon yhtyesoittoa. Yhtyesoiton kautta jokainen pääsee osaksi ryhmää ja kaikki saavat kokea musiikin ja oppimisen iloa. Yhtyesoiton lisäksi Perusopetuksen musiikin opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainitaan laulun yhteydessä musisoiva ryhmä, esimerkiksi lauluryhmä. Oppilaita kannustetaan laulamaan sekä yksin että ryhmässä. Yksinlaulua voitaisiin toteuttaa esimerkiksi bändisoiton kautta, jossa tarvitaan yleisesti solistia. (POPS 2014, 488–489.) Ryhmämusisoinnin positiivisia vaikutuksia esittelin jo 2. luvussa, jossa käsiteltiin erityisesti kuorolaulun vaikutusta sosiaaliseen pääomaan ja sitä kautta ihmisen hyvinvointiin. On siis tärkeää, että oppilaat pääsevät kokemaan yhteenkuuluvuutta luokkatovereittensa kanssa. Yhteismusisointi bändissä tai kuorossa voi tutkitusti siis lisätä me-henkeä ja tätä kautta sosiaalista pääomaa. Yhdessä laulaminen voi rohkaista oppilaita oman instrumenttinsa eli laulun kehittämiseen. Oppilas saattaa kokea myös helpommaksi päästää ääntä ryhmässä, jossa muut myös laulavat. Tätä kautta oppilas pääsee kuin vahingossa ilmaisemaan itseään vokaalisesti, ja tätä kautta hän pääsee tutustumaan omaan ääneensä ja äänenkäyttöön. Positiiviset kokemukset kannustavat oppilasta laulamaan myös mahdollisesti tulevaisuudessakin ja tämä opettajan olisi hyvä pitää mielessä. Usein tämä on helpommin sanottu, kuin tehty.

Myönteisten musiikkikokemusten tärkeys mainitaan yläkoulun opetussuunnitelmassa (2014). Tunnin ilmapiiriä pyritään saamaan turvalliseksi, jotta luova ajattelu mahdollistuisi. Musiikin-tunneilla pyritään myös ottamaan huomioon oppilaiden kiinnostuksen kohteet. (POPS 2014, 488–490) Tämän kautta opitaan tuntemaan omia sekä muiden musiikillisiä mieltymyksiä. Turvallinen ilmapiiri edesauttaa rohkeampaan ilmaisuun. Luottamus on sosiaalisen pääoman yksi keskeisimmistä tekijöistä ja niin kuin aiemmin mainittiin, sosiaalinen pääoma lisää ihmisen hyvinvointia (Hyypä 2002b, 48). Paljon jää siis opettajan ja koulun oman opetussuunnitelman varaan sen suhteen, kuinka paljon laulua todella tehdään tämän päivän musiikkitunneilla. Yhtyesoittoon integroituna se toki luonnistuu helposti, mutta sekin jätetään opettajan

omalle vastuulle. Opetussuunnitelma ei niin sanotusti turvaa täysin rutiininomaisen laulukulttuurin muodostumista, mikä on toki ymmärrettävää, sillä opettaja pystyy tätä kautta viemään omia pedagogisia ajatuksiaan vapaammin eteenpäin.

5 POHDINTAA

Suhtautuminen musiikin opetukseen on ollut ristiriitainen. Toiset kokivat sen koulussa lempiaineekseen ja usein näissä tilanteissa kyseessä olivat ne henkilöt, jotka siitä erityisesti pitivät ja sen hallitsivat. Negatiivisia kokemuksiakin mahtuu mukaan, jotka usein myös nousevat herkemmin yleiseksi puheenaiheeksi. Opettajat ovat kenties vaatineet liikoa tai eivät ole antaneet oppilaalle tarpeeksi tukea aineessa, joka koetaan hyvin henkilökohtaiseksi. Lauluääni on osa ihmistä. Lainatakseni Bloch:a (1960) voidaan sanoa, että ”voice is the echo of of man’s soul”. Laulun kautta voidaan oppia paljon toisesta ihmisestä, sillä laulu on oman kehomme tuotos, me olemme instrumentti.

Ei ole siis mikään ihme, jos pahat sanat tai opettajan kapea-alainen asennoituminen lauluun on voinut aiheuttaa iänikuisia estoja ihmisten vokaaliselle minäkuvalle. Käsitys omasta laulutaidosta on voinut musertua. Anna-Mari Lindeberg toteaa suomalaisen musiikillisen perussivistyksen makaavan päiväkodin ja peruskoulun harteilla. Laulujen ja laulamisen avainasemassa ovat lastentarhanopettajat ja luokanopettaja. (Lindeberg 2009, 234). Lindebergin näkemys päiväkodin ja peruskoulun roolista musiikillisena tienviitoittajana pitää mielestäni paikkansa. Jos jo varhain lapsuudessa annetaan lapselle käsitys siitä, että laulu on jotain, mitä vain taitajat tekevät, lapsi ottaa silloin tämän näkemyksen itselleen ja voi kantaa sitä mukanaan aikuisuuteen saakka. Tämän kaltaisissa tilanteissa opettaja on poikennut kauas opetussuunnitelman perusteiden (2014, 421) antamasta linjauksesta, jossa koulun tarjoaman musiikillisen osaamisen tulisi olla pohja ”musiikin elinikäiselle harrastamiselle”. Musiikin harrastamisen muotoja on toki monia, mutta laulu ei ole niistä muista yhtään sen vähäpätöisempi.

Käydessäni läpi vanhoja kansakouluaikaisia materiaaleja sekä varhaisimpia vuoden 1970 ja 1985 opetussuunnitelmia koin kiehtovaksi sen, kuinka paljon koulussa on aikanaan keskitytty erityisesti lauluäänen ja ilmaisun kehittämiseen. Tästä kirjallisuudesta löytyi paljon konkreettisia käytännön harjoituksia ja ohjenuoria esimerkiksi hyvän äänenmuodostuksen opettamiseen ja oppimiseen. Ääniharjoitusten laatimiseen annettiin ohjeita, jotta kaikki pääsisivät mukaan laulamaan. Myös positiivista oli se, kuinka peruskouluajan opetussuunnitelmista pystyi lukemaan selvän viestin siitä, että oppitunneilla tulisi oppilaille olla miellyttävä ja turvallinen olotila. Tällä vältettiin henkistä lukkiutumista ja pyrittiin vapauttamaan ilmaisua. Kuitenkin

se, mitä todellisuus mahtoi oikeasti olla, on toinen totuus. Vanhan kansan lehtorit olivat toki omaksuneet vanhat tavat ja eriyttäminen oli vielä lapsen kengissä.

Opettajien tietoisuus laulun fyysis-psykkisistä ominaisuuksista voisi antaa parempaa kuvaa siitä, millaiselta sellaisesta oppilaasta voisi tuntua, joka ei ole esimerkiksi tottunut ilmaiseen itseään vokaalisesti. Usein tämän kaltainen tietoisuus unohtuu, jos erityisesti itseltään laulaminen luonnistuu ja laulu on luonnollinen musiikin ilmaisumuoto. Opettajien on mahdollistettava tilanteita, joissa oppilas pääsee toteuttamaan itseään (POPS 2014, 422), ja erityisesti laulun osalta nämä tilanteet tulisi olla paineettomia ja tunnelmaltaan hyväksyviä tilanteita.

Tulevina musiikkikasvatus- ja laulun ammattiopintovuosina aion hyödyntää kandidaattitutkielmani havaintoja ja oppeja käytännössä tehdessäni opetusharjoittelua tai opettaessani lauluoppilaita. Aiemmat kokemukset sekä musiikin että laulunopettajana olemisesta ovat antaneet hyvää pohjaa tutkielman valmistamiseen ja lisänneet tietouttani laulamiseen liittyvistä positiivisista ja myös negatiivisista kokemuksista. Myös omat kokemukseni peruskoulun musiikkiluokilta ovat auttaneet tutkielman valmistamisessa. Uskon tekeväni työtä tulevaisuudessa, jossa pääsen tutkielmani aiheiden kanssa paljon tekemisiin, oli se sitten luokkahuoneessa, laululuokassa tai kuoron edessä. Epäilevän ja vokaalisen minäkuvansa kanssa kamppailevan oppilaan kohtaaminen on aina mielenkiintoinen ja haastavakin tilanne, johon on asennoiduttava optimistisesti. On ymmärrettävä, että niin laulu kuin mikä tahansa muukin instrumentti on iänikuista oppimista, joten edellä mainituista tilanteista voi aina oppia jotain uutta myös itse.

6 LÄHTEET

- Aalto, M. (2015). *HS:n lukijat muistelevat musiikinopettajia: huono laulaja sai karttakepistä sormille*. Helsingin Sanomat 2.8.2015. Osoitteessa <http://www.hs.fi/kaupunki/a1438136791386?jako=68c3752cc6531fbfefcc899587340231&ref=fb-share> Haettu 17.8.2015
- Bloch, P. (1960). *New limits of vocal analysis*. *Folia Phoniatria* 12, 291–297
- Chong, H.J. (2000). *Relationships between vocal characteristics and self-esteem: quantitative and qualitative studies*. University of Kansas. Music and Dance.
- Hyypä, M. T. (2002a). *Elinvoimaa yhteisöstä: sosiaalinen pääoma ja terveys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyypä, M. T. (2002b). *Kuorossa elämä pitenee*. Teoksessa Ruuskanen, P. (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hyypä, M. T. (2005). *Me-hengen mahti*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyypä, M. T., Liikkanen, H-L. (2005) *Kulttuuri ja terveys*. Helsinki: Edita
- Kosonen, E. (2012a) *Kansakouluopettajat kulttuurivaikuttajina: seminaarien musiikinopetus kansakoulun laulun opetuksen esikuvana*. Teoksessa Kauranne, J., Merimaa, E. & Rantala, J. (toim.) *Opettaja yhteiskunnallisena ja kulttuurivaikuttajana: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 2012*. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. 69–91.
- Kosonen, E. (2012b) *Himberg, T., Vuoskoski, J. K. & Eerola, T. (toim.). Monitieteinen musiikintutkimus: Suomen Musiikintutkijoiden 16. Symposium. Kansakoulujen laulunopetus 1950-60-luvuilla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Luettu 9.3.2015. Osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37585>
- Kosonen, E. (2014) *Laulukirjat koulun arvokasvatuksen ytimessä*. Teoksessa Kauranne, J. (toim.) *Oppikirjat oman aikansa ilmentyminä. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 2014*. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. (13–65). Osoitteessa: http://www.kasvhistseura.fi/dokumentit/1410210750_003.pdf Luettu 26.2.2015.
- Lindeberg, A-M. (2005). *Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva*. Joensuun Yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 104. Väitöskirja.
- Lindeberg, A-M. (2009). *Opiskelijan vokaalinen minäkuva*. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P., & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (233–244). Jyväskylä: FiSME ry.

- Livesey, L., Morrison, I., Clift, S., ja Camic, P. (2012). *Benefits of choral singing for social and mental wellbeing: qualitative findings from a cross-national survey of choir members*. *Journal of Public Mental Health* 11(1), 10-26.
- Louhivuori, J., Salminen, V-M. (2005). *Miksi laulamme kuorossa? Kuoroharrastusta koskevan kyselyn tuloksia*. *SULASOL* 55(4), 12–14.
- Nissilä, M-L. (2015). OPS! Oppiminen uusiksi. *Opettaja* 110(1), 22–23.
- Numminen, A. (2005). *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta*. Sibelius-Akatemia. DocMus-yksikkö. *Studia Musica* 25.
- Pajamo, R. (2009). Laulusta tulee kansakoulun pakollinen oppiaine. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P., & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (31–49). Jyväskylä: FiSME ry.
- Pajamo, R. (1972). Heinrich Wächter Suomen koulujen laulunopetuksen uudistajana (1853-1881). *Koulu ja menneisyys*. (20), 73-114.
- Parviainen, L. (1955). *Koulun laulukirja*. Helsinki: WSOY. 15 painos.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II (POKM)*. (1970). Helsinki: Opetusministeriö
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS)*. (1985). Helsinki: Kouluhallitus.
- Peruskoulun lisäopetus. Jyväskylän kaupungin peruskoulun yleisopetuksen opetussuunnitelma (JKL lisäopetus)*. (1987). Jyväskylä: Koululautakunta.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS)*. (1994). Helsinki: Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS)*. (2004). Helsinki: Opetushallitus.
Haettu 16.2.2014. Osoitteessa: www.oph.fi
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS)*. (2014). Helsinki: Opetushallitus.
Haettu 17.2.2014. Osoitteessa: www.oph.fi